

Roczniki Administracji i Prawa nr XV(1), s. 19-30

Oryginalny artykuł naukowy

Original Article

Data wpływu/Received: **06.02.2015**

Data recenzji/ Accepted: **07.03.2015**

Data publikacji/Published: **02.06.2015**

Źródła finansowania publikacji: Wyższa Szkoła Humanitas

Authors' Contribution:

(A) **Study Design (projekt badania)**

(B) Data Collection (zbieranie danych)

(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)

(D) Data Interpretation (interpretacja danych)

(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)

(F) **Literature Search (badania literaturowe)**

Dorota Fleszer¹

GODNOŚĆ I PRYWATNOŚĆ OSOBY W ŚWIETLE KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Rozwój cywilizacyjny, utożsamiany w szczególności z coraz większym wykorzystywaniem w każdej sferze życia społecznego i indywidualnego człowieka informatyki (elektroniki), wiąże się ze zbieraniem i następnie przetwarzaniem coraz większego zakresu informacji (danych) o każdym z nas. Pojawia się wobec tego wątpliwość: skoro nie mamy realnych możliwości sprawowania kontroli nad tym, kto i co o nas wie, to czy jest to równoznaczne z faktem, że prywatność jako prawo należne każdej osobie możliwe jest rzeczywiście do zachowania. Jednocześnie odczuwalny kryzys gospodarczy skutkujący ekonomicznym i społecznym obniżeniem poziomu życia, skłania do refleksji o prawie do godnego życia i do zachowania godności. Idąc dalej – czy godność i prywatność są prawami należnymi każdej osobie, w równym stopniu i zakresie? Pytanie sformułowane dość przewrotnie – zwłaszcza w kontekście wysokości środków finansowych przeznaczanych na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej czy służby zdrowia. Pojawia się tutaj

¹ dr; adiunkt w Instytucie Administracji i Prawa Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu.

następna kwestia – czy ustawodawca ma w ogóle świadomość roli, jaką jest dla każdego człowieka godność i prywatność i czy wobec tego konstruuje prawne reżimy chroniące te sfery funkcjonowania każdej osoby fizycznej.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest wskazanie na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej podstaw ochrony godności i prywatności człowieka. Są to przepisy odnoszące się do praw jednostki, chociaż ich zakres przedmiotowy w ustawie zasadniczej nie został doprecyzowany. Stąd też dla jego zdefiniowania niezbędne staje się sięgnięcie do orzecznictwa – zwłaszcza Trybunału Konstytucyjnego – i dorobku doktryny. Nie podjęto problematyki ochrony danych osobowych i określenia relacji pomiędzy ich ochroną a innymi konstytucyjnymi prawami jednostki. Pominęto również kwestie związane z naruszeniem prywatności w sieci Internet.

GODNOŚĆ CZŁOWIEKA

Godność człowieka jest współcześnie postrzegana jako wartość centralna w systemach konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych², jako podstawowe źródło wolności i praw społecznych, podobnie jak wszystkich praw jednostki³. Wymaga jednak podkreślenia, że godność ludzka nie jest uznana za prawo, tylko za cechę każdego człowieka i rację, dla której każda istota ludzka jest podmiotem praw i wolności, z czego wynika zakaz eliminowania tych praw oraz ich nadmiernego ograniczania⁴. Wolności i prawa nie kreują więc godności człowieka, lecz to godność jest ich źródłem⁵. Wobec powyższego „godność tworzy rdzeń wszystkich szczególnych wolności i praw jednostki, co oznacza, że nie można ograniczyć tych praw w taki sposób, który mógłby prowadzić do jednoczesnego naruszenia godności człowieka”⁶.

Godność zagwarantowana jest w art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r.⁷ (dalej: Konstytucja RP). Zgodnie z jego treścią „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”.

Tym samym według TK „ustrojodawca nadał godności człowieka znaczenie konstytucyjne, czyniąc z niej płaszczyznę odniesienia dla systemu wartości, wokół którego zbudowano Konstytucję, a zarazem fundament całego porządku prawnego w Państwie”⁸. L. Garlicki natomiast formułuje tezę, że przez art. 30 Konstytucji RP dokonuje się:

- otwarcie Konstytucji, jako aktu prawa pozytywnego, na zewnętrzny (i nadrzędny) porządek prawnonaturalny,

² M. Syska, *Zasada godności*, [w:] *Medyczne oświadczenia pro futuro na tle prawnoporównawczym*, LEX 2013.

³ K. Baran (red.), *Zasada godności – jej poszanowanie i ochrona*, [w:] *Zarys systemu prawa pracy*, t. I: *Część ogólna prawa pracy*, LEX 2010 i podana tam literatura

⁴ D. Górecki (red.), *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012, s. 90.

⁵ D. Kurzyna-Chmiel, *Godność człowieka źródłem definiowania oświaty*, [w:] *Oświata jako zadanie publiczne*, LEX 2013.

⁶ Wyrok TK z dnia 30 października 2006 r., P 10/06, OTK-A 2006, nr 9, poz. 128.

⁷ Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483.

⁸ Wyrok TK z dnia 4 kwietnia 2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

- ustanowienie podstawowej wartości, determinującej proces wykładni i stosowania całej Konstytucji,
- wyznaczenie systemu i zakresu szczegółowych praw i wolności jednostki,
- sformułowanie (podmiotowego) prawa jednostki o odrębnej treści prawnej⁹.

Słowo „godność” wywodzi się z łacińskiego *dignitas*, oznaczającego godność, poważanie, szacunek¹⁰, i ma ono aż trzy znaczenia:

- poczucie świadomości własnej wartości, szacunek dla samego siebie, honor, duma;
- zaszczytny urząd, tytuł, zaszczytna funkcja;
- nazwisko, występujące w wyrażeniach grzecznościowych¹¹.

Istotny wkład w ustalenie znaczenia godności wniósł TK. W wyroku z 4.04.2001 r. stwierdza on, że pojęcie godności człowieka „nie daje się sprowadzić do jednego aspektu znaczeniowego. Może ono występować w rozmaitych kontekstach i przenikać różne koncepcje polityczne, filozoficzne, religijne”¹². Z kolei w wyroku z 9.07.2009 r. TK podkreśla, że jest nim „stworzenie (zagwarantowanie) każdemu człowiekowi takiej sytuacji, by miał możliwość autonomicznego realizowania swojej osobowości, ale przede wszystkim by nie stawał się przedmiotem działań ze strony innych (zwłaszcza władzy publicznej) i nie stanowił tylko instrumentu w urzeczywistnianiu ich celów”¹³. Również SN wskazuje, że „godność jest tą sferą osobowości, która konkretyzuje się w poczuciu własnej wartości człowieka i oczekiwaniu szacunku ze strony innych ludzi. Poczucie to, które jest istotnym elementem psychiki człowieka, kształtowane jest przez szereg różnych okoliczności zewnętrznych. Nie jest niezmiennie. Jako wytwór rozwoju natury ludzkiej jest uwarunkowane historycznie i kulturowo. Jego postaci czy rozmiar w istotny sposób zależą przy tym od innych cech psychiki człowieka i od całokształtu jego osobowości. Dlatego mogą być różne miary poczucia własnej wartości człowieka i naruszenia jego godności”¹⁴. W innym orzeczeniu SN staje na stanowisku, że godność osobistą należy uznawać jako wewnętrzne przekonania człowieka o swoim moralnym i etycznym nieposzlakowaniu oraz czci, jako wyrazu pozytywnego ustosunkowania się innych ludzi do wartości osobistej i społecznej określonej jednostki, człowiek za swego życia nie może utracić”¹⁵.

W literaturze sformułowano pogląd, zgodnie z którym pojęcie godności należy rozumieć nieco inaczej niż potocznie, gdzie godność oznacza „poczucie świadomości własnej wartości, szacunek dla samego siebie”. Godność w dokumentach międzynarodowych i Konstytucji uznana jest za podstawową cechę człowieka, immamentnie z nim związaną, przesądzającą o niepowtarzalności, wyjątkowości i szacunku należnym każdemu człowiekowi, niezależnie od obiektywnie czy subiektywnie postrzeganych innych jego cech. Dzie-

⁹ P. Kociubiński, *Przyrodzona godność człowieka jako źródło praw i wolności*, [w:] *Powojenne przekształcenia własnościowe w świetle konstytucji*, LEX 2013 i podana tam literatura.

¹⁰ M. Kuryłowicz, *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Kraków 2001, s. 32.

¹¹ D. Kurzyńska-Chmiel, *Godność człowieka źródłem...*

¹² Wyrok TK z 4.04.2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

¹³ Wyrok TK z dnia 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK-A z 2009, nr 7, poz. 108, Dz.U. z 2009 r. nr 114, poz. 956.

¹⁴ Wyrok SN z 25.04.1989 r., I CR 143/89, OSP 1990, z. 9, poz. 330, s. 709-710.

¹⁵ Wyrok SN z 21.03.2007 r., I CSK 292/06, LEX, nr 308851.

ki przyjęciu takiej właśnie cechy każdego człowieka można mówić o zrównaniu w prawach ich wrodzoności i niezbywalności względem wszystkich istot ludzkich, niezależnie od ich pochodzenia, wieku, statusu fizycznego i prawnego. Godność jest także wartością neutralną światopoglądowo, co pozwala uznać ją za wartość nadrzędną i uniwersalną wszystkim, którzy akceptują porządek Narodów Zjednoczonych – takie też było zamierzenie twórców Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r.¹⁶ Natomiast zdaniem K. Complaka godność „oznacza, że jednostka jest wyróżniona jako najważniejsza i wzorcowa wartość dla innych wartości oraz ich ostateczny sprawdzian”¹⁷. Podziela ten pogląd M. Chmaj, twierdząc, że godność jest wartością związaną z istotą człowieczeństwa i wynikającą z wyższości ludzi nad innymi bytami, jest często opisywana, lecz w języku aktów prawnych niedefiniowana¹⁸.

Pojęcie godności determinuje również sposób rozumienia i urzeczywistniania przez państwo praw i wolności jednostki, zaś obowiązek poszanowania i ochrony godności nałożony został na władze publiczne państwa. W konsekwencji wszelkie działania władz publicznych powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie, z drugiej strony zaś działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbierających jednostce poczucie godności¹⁹. Zdaniem TK zakaz naruszania godności człowieka ma charakter bezwzględny i dotyczy wszystkich. Natomiast obowiązek poszanowania i ochrony godności nałożony został na władze publiczne państwa. W konsekwencji wszelkie działania tych władz powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie, a z drugiej działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbierających jednostce poczucie godności. Przesłanką poszanowania tak rozumianej godności człowieka jest m.in. istnienie pewnego minimum materialnego, zapewniającego jednostce możliwość samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz stworzenie każdemu człowiekowi szans na pełny rozwój osobowości w otaczającym go środowisku kulturowym i cywilizacyjnym²⁰. W cytowanym już orzeczeniu z 4.04.2001 r. TK stoi na stanowisku, że art. 30 Konstytucji RP ma przede wszystkim swoje „samodzielne” znaczenie. Wszelkie działania władz publicznych powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie, a z drugiej – działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbiera-

¹⁶ D. Górecki (red.), *Polskie prawo konstytucyjne...*, s. 90.

¹⁷ K. Complak, *Zasada ochrony godności człowieka normatywnym nakazem obowiązującym prawodawców i organy stosujące prawo*, [w:] *Wolności i prawa jednostki oraz ich gwarancje w praktyce*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 2006, s. 7, za: K. Baran (red.), *Zasada godności – jej poszanowanie i ochrona*, [w:] *Zarys systemu prawa pracy*, t. I: *Część ogólna prawa pracy*, LEX 2010.

¹⁸ M. Chmaj, *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008, s. 35 za: D. Kurzyńska-Chmiel, *Godność człowieka źródłem definiowania oświaty*, [w:] *Oświata jako zadanie publiczne*, LEX 2013.

¹⁹ A. Sakowicz, *Prawnokarne gwarancje prywatności...*, s. 26.

²⁰ Wyroki TK z 7.05.2001 r., K 19/00, OTK ZU 2001, nr 4, poz. 82 i z 4.04. 2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

jących jednostce poczucie godności. Przesłanką poszanowania tak rozumianej godności człowieka jest między innymi istnienie pewnego minimum materialnego, zapewniającego jednostce możliwość samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz stworzenie każdemu człowiekowi szans na pełny rozwój osobowości²¹. Zasada godności człowieka pojawia się jako uznająca „traktowanie osoby ludzkiej nie jako środka do realizacji celów zakładanych przez państwo, ale jako punktu odniesienia dla działań władz publicznych, dla działań państwa”. W połączeniu z zasadą gwarantowania wolności i praw człowieka wspomniana zasada określa rolę praw jednostki. Ma ona generalny charakter, a zawarta w niej treść znalazła szczegółowy wyraz w regulacjach odnoszących się do konkretnych praw i wolności. Wynikają z niej istotne konsekwencje ochronne²².

PRYWATNOŚĆ OSOBY

Zgodzić się należy z A. Mączyńskim, że prawo do prywatności „wypływa” z prawa do godności, jest jednym z jego aspektów. Interpretacja treści tego prawa musi odbywać się zatem przez pryzmat prawa do godności²³. Dlatego też uzasadnione jest twierdzenie, że regulacja konstytucyjna poszczególnych elementów prywatności pokazuje, że prawo do prywatności jest zaliczane do kategorii praw podmiotowych²⁴.

Prawo do prywatności w polskim systemie prawnym zostało wymienione w art. 47 Konstytucji RP. Według jego brzmienia „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”.

Według TK w art. 47 Konstytucji uregulowane zostały dwie odrębne sytuacje: po pierwsze, prawo jednostki do prawnej ochrony wskazanych w pierwszej części przepisu sfer jej życia, po drugie, wolność decydowania w sprawach określonych w końcowej jego części. Pierwszemu prawu jednostki towarzyszyć musi ustawowa regulacja pozwalająca bronić prywatność, życie rodzinne, cześć i dobre imię. Natomiast drugie oznacza zakaz ingerencji w wolność kształtowania przez jednostkę jej życia osobistego. Wolność ta jest również jeszcze jednym z przejawów ogólnej wolności człowieka (art. 31 ust. 1) oraz wolności osobistej *sensu stricto*, zagwarantowanej przez art. 41 ust. 1 Konstytucji. Obie normy konstytucyjne zawarte w art. 47 Konstytucji określa się powszechnie jako prawo do prywatności²⁵.

Zdaniem M. Safjana ochrona prywatności ma charakter samoistny, zatem dla jej skuteczności nie musi istnieć konieczny związek z innymi prawami jednostki²⁶. Podziela ten pogląd J. Braciak, wskazując jednocześnie, że źródłem tak pojmowanej prywatności jest sama konstytucja, która obok proklamowania prawa jednostki do ochrony prywatności

²¹ A. Mączyński, *Konstytucyjne prawa do godności i prawa do prywatności*, s. 2-3, http://26konferencja.giodo.gov.pl/data/resources/MaczyńskiA_paper.pdf 16.04.2014 r.

²² Wyrok TK z 4.04.2001 r., K 11/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 54.

²³ A. Mączyński, *Konstytucyjne prawa do godności ...*, s. 3.

²⁴ M. Jabłoński i K. Wygoda, *Dostęp do informacji i jej granice*, Warszawa 2002, s. 61.

²⁵ Wyrok TK z 5.03.2013 r. U 2/11, OTK-A 2013, nr 3, poz. 24, Dz.U. z 2013 r. nr 75.

²⁶ M. Safjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, Warszawa 1997, s. 127.

formułuje prawo do decydowania o swoich prawach osobistych. Skoro jednostce przysługuje takie prawo, to przysługuje jej również władztwo nad dotyczącymi jej informacjami, niedające się sprowadzić tylko do wyrażenia zgody na rozpowszechnianie tych informacji, ale obejmujące również szczególną ochronę informacji, które zazwyczaj nie są chronione przed dostępem innych ludzi²⁷.

Konstytucja RP nie posługuje się pojęciem prawa do prywatności, nie oznacza to jednak, że nie można mówić o konstytucyjnym prawie do prywatności. Nie da się podać precyzyjnej definicji tego prawa ze względu na charakter sfery prywatności. Określenie prawa do prywatności ujętego w Konstytucji następuje przez analizę poszczególnych norm konstytucyjnych²⁸. Takie samo stanowisko zajmuje Trybunał Konstytucyjny. W wyroku z 12.12.2005 r. stwierdza on, że poszanowanie prywatności (która na poziomie konstytucyjnym jest chroniona wieloaspektowo, przez kilka praw i wolności – por. art. 47-51) jest ściśle powiązane z konstytucyjnym nakazem ochrony godności ludzkiej (art. 30 Konstytucji). Zachowanie przez człowieka godności wymaga bowiem poszanowania jego sfery czysto osobistej, tak by tenże nie był narażony na konieczność „bycia z innymi” czy „dzielenia się z innymi” swoimi przeżyciami czy doznaniem o intymnym charakterze. Sfera prywatna jest zbudowana z różnych kręgów, w mniejszym lub większym stopniu otwartych (prawnie) na oddziaływanie zewnętrzne i konstytucyjna aprobata dla władczego wkroczenia przez władzę nie jest jednakowa²⁹.

Analiza treści art. 47 Konstytucji RP nasuwa A. Mednisowi kilka refleksji. Po pierwsze, jego zdaniem artykuł ten stanowi niejako wstęp do następujących po nim przepisów poświęconych zbliżonej tematyce. Przepis ten odnosi się w gruncie rzeczy do wartości obejmującej szerszy od prywatności zakres. Można w nim odczytać dążenie ustawodawcy konstytucyjnego do potwierdzenia, że przedmiotem ochrony jest szeroko rozumiana autonomia woli jednostki. Po drugie, przepis ten wyraźnie wskazuje na wąskie rozumienie pojęcia życia prywatnego, ograniczonego raczej do ochrony tajemnicy sfery najbliższej jednostce. „Życie prywatne” nie obejmuje więc swobody decydowania o swoim życiu osobistym, która została wymieniona jako odrębna wartość. Nie ulega jednak wątpliwości, iż powodem umieszczenia w jednym przepisie takich wartości, jak ochrona życia prywatnego, życia rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz prawo do decydowania o swoim życiu osobistym, jest ich wzajemne powiązanie. W wielu przypadkach trudno przeprowadzić precyzyjne rozgraniczenie pomiędzy na przykład naruszeniem czci a naruszeniem prywatności. Ograniczenie swobody decydowania o swoim życiu będzie w większości przypadków traktowane również jako ograniczenie prywatności³⁰. Włączenie w całości aspektu autonomii jednostki do sfery prywatności spowodowałoby, że tak rozumiane prawo do prywatności pokrywało-

²⁷ J. Braciak, *Prawo do prywatności*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner, *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 358, za: H. Szewczyk, *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu*, Kraków 2007, s. 124.

²⁸ M. Safjan, *Refleksje wokół konstytucyjnych uwarunkowań rozwoju ochrony dóbr osobistych*, KPP 2002, z. 1, s. 233, za: M. Wujczyk, *Prawo pracownika do ochrony prywatności*, WKP 2012, LEX.

²⁹ Por. wyrok TK z 12.12.2005 r., sygn. K 32/04, OTK ZU nr 11/A/2005, poz. 132), wyrok TK z 5.03.2013 r. U 2/11, OTK-A nr 3, poz. 24 z 2013 r., Dz.U. z 2013 r. nr 75.

³⁰ A. Mednis, *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Warszawa 2006, s. 113.

by się z zakresem innych praw lub wolności, na przykład wolności zrzeszania się, wyrażania opinii, wolności zgromadzeń itp. Dlatego prywatność, rozumiana bardziej jako – ogólnie rzecz ujmując – tajemnica życia osobistego, jest ujęciem bardziej precyzyjnym, chociaż wyznaczenie wyraźnej granicy pomiędzy prawem do zachowania tajemnicy życia osobistego jednostki a prawem do zachowania przez nią autonomii nie jest możliwe, dlatego autonomia woli jednostki jest do pewnego stopnia składnikiem sfery prywatności³¹.

Natomiast według A. Młynarskiej-Sobaczewskiej prywatność najczęściej jest rozumiana w dwóch znaczeniach. W szerszym – oznacza wolność od ingerencji w sferze niedostępnej dla innych osób i wolność decydowania o własnym życiu, poglądach i przekonaniach. W szerokim ujęciu prawo do prywatności jest zagwarantowane przez wiele przepisów o randze konstytucyjnej, które wzajemnie się konkretyzują i uzupełniają³². Inaczej tę kwestię terminologiczną ujmuje B. Banaszak. Jego zdaniem, analizując pozytywny aspekt konstytucyjnego prawa do prywatności, trudno nie zauważyć, że zakresy pojęciowe poszczególnych przepisów często na siebie zachodzą. Tak np. prawo do ochrony życia rodzinnego często będzie się łączyło z nienaruszalnością mieszkania, a ochrona życia prywatnego niejednokrotnie będzie chroniła te same stany faktyczne co tajemnica komunikowania się. Jak już wyżej wskazano, powyższe krzyżowanie się zakresów wynika z chęci ustawodawcy do wyraźnego wskazania tych praw, które dla życia jednostki w demokratycznym państwie prawnym są szczególnie ważne. Co więcej, nie jest chyba możliwe takie sformułowanie norm konstytucyjnych, które nie prowadziłyby do powielania ochrony, jednocześnie gwarantując objęcie nim wszystkich możliwych sytuacji³³.

Jednocześnie postanowienia konstytucyjne ustanawiające zasadę ochrony sfery życia prywatnego są ogólne i nieprecyzyjne³⁴. M. Safjan uważa, że dobra (elementy prywatności) podlegające ochronie na podstawie art. 47 Konstytucji RP nie mogą być enumeratywne i precyzyjnie wyliczone³⁵. Tym niemniej P. Sarnecki wymienia terminy: „życie prywatne”, „życie rodzinne” i „życie osobiste”, uznając, że powinny być rozumiane zgodnie ze standardami funkcjonującymi w polskim społeczeństwie³⁶.

Zdaniem P. Winczorka życie prywatne stanowią wszystkie zdarzenia, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem zadań należących do kompetencji organów władzy publicznej lub z dokonywaniem innych czynności czy prowadzeniem działalności o znaczeniu lub zasięgu publicznym. Wśród rodzajów działalności publicznej wymienia on m.in. działalność pisarską, dziennikarską, aktorską, charytatywną, leczniczą, nauczycielską

³¹ Ibidem, s. 115.

³² A. Młynarska-Sobaczewska [w:] W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, Warszawa 2009, s. 396, za: Z. Zawadzka, *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, LEX 2013.

³³ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 245-246.

³⁴ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 45.

³⁵ M. Safjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego...*, s. 128.

³⁶ P. Sarnecki [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2003, s. 2 za: Z. Zawadzka, *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, LEX 2013.

i duszpasterską³⁷. Powyższe stanowisko podziela P. Sarnecki. Jego zdaniem termin „życie prywatne” jest przeciwieństwem pojęcia życia publicznego, w szczególności politycznego. Życie publiczne obejmuje swoim zakresem interakcje jednostki ze współmieszkańcami kraju w relacjach anonimowych, niepołączonych więzami o charakterze osobistym. W ramach tych relacji można wyróżnić stosunki społeczne i zawodowe. W tym kontekście relacje rodzinne, w kręgu przyjaciół czy znajomych stanowią sferę życia prywatnego. Z kolei życie rodzinne obejmuje stosunki małżeńskie oraz wynikające z więzów pokrewieństwa i powinowactwa. Stąd też ochrona prawna życia rodzinnego stanowi przejaw ochrony życia prywatnego. Życie prywatne dzieli się zatem na życie rodzinne, obejmujące stosunki wynikające z więzów małżeńskich i rodzinnych, oraz życie osobiste, obejmujące pozostałe zdarzenia, niemające jednak charakteru publicznego. Wynikająca z art. 47 Konstytucji RP prawna ochrona i możliwość decydowania obejmuje wszelkie przejawy zachowania się osoby we wskazanych relacjach, takie jak: wypowiedzi, wyrażanie opinii, światopogląd, życzenia, przekonania, czynności faktyczne i prawne, zawieranie i kontynuowanie znajomości, wykonywanie zawodu, nauka i inne. Ochrona polega na ustanawianiu gwarancji prawnych, które zapobiegają ingerowaniu czynników zewnętrznych w sferę życia prywatnego³⁸. Wśród elementów prywatności P. Winczorek wymienia również możliwość wyboru zawodu, miejsca pracy i zamieszkania, statusu cywilnego i małżonka, stylu i trybu życia, światopoglądu³⁹.

OGRANICZENIE KONSTYTUCYJNEGO PRAWA DO PRYWATNOŚCI

Ochrona prywatności nie ma charakteru absolutnego również w stosunku do innych (niż publiczne) osób, między innymi ze względu na potrzeby życia w zbiorowości. Nie jest możliwe wypracowanie w tej kwestii jednoznacznych i wyczerpujących kryteriów, które mogłyby odnosić się do wszystkich sytuacji. Ocena w tych sprawach będzie z natury rzeczy zrelatywizowana do istniejących, konkretnych okoliczności i uwarunkowań. Brak jednocześnie jakichkolwiek racji prawnych, aby takiego charakteru ocen nie stosować w przypadku, gdy chodzi o ochronę prywatności jako dobra osobistego w procesie między osobami niepełniającymi funkcji publicznych⁴⁰.

Uznając konstytucyjną rangę prawa do prywatności, TK podkreślił, że – podobnie jak inne prawa i wolności jednostki – nie ma ono charakteru absolutnego, może zatem podlegać ograniczeniom. Konieczne jest jednak, by ograniczenia te formułowane były w sposób czyniący zadość wymaganiom konstytucyjnym⁴¹. Okolicznością, jaką należy

³⁷ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 114, za: Z. Zawadzka, *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, LEX 2013.

³⁸ P. Sarnecki [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2003, s. 2-4, za: Z. Zawadzka, *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, LEX 2013.

³⁹ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji...*

⁴⁰ Wyrok SA w Katowicach z 20.09.2012 r., V ACa 378/12, LEX nr 1220491.

⁴¹ Wyrok TK z 19 czerwca 1992 r., U 6/92 OTK 1992, nr 1, poz. 13.

brać pod uwagę, rozpatrując możliwość ograniczenia prawa do prywatności w ujęciu konstytucyjnym, jest zakaz naruszania istoty tego prawa. Zakaz ten opiera się na założeniu, że w ramach każdego prawa lub każdej wolności przewidzianej w Konstytucji można wyodrębnić jego część, której naruszenie prowadziłoby do zniszczenia ich tożsamości⁴².

TK przypomina, że wszelkie ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw muszą uwzględniać wymogi art. 31 ust. 3 Konstytucji⁴³. Jak wynika z jego brzmienia, „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. Konstytucja przyjęła więc zasadę, uznaną powszechnie w prawie konstytucyjnym państw demokratycznych, głoszącą, że zadanie ustalenia granic konstytucyjnych praw i wolności spoczywa przede wszystkim na ustawodawcy⁴⁴.

Można wyróżnić dwa aspekty ograniczenia prawa do prywatności wynikające z tego przepisu:

- aspekt formalny, który uzależnia możliwość ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności od wydania ustawy;
- aspekt materialny, zgodnie z którym to ograniczenie może być ustanowione tylko dla ochrony jednej z następujących wartości: bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób⁴⁵.

Również TK w orzeczeniu z 29.06.2001 r. podkreśla, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko w ustawie, i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie prawnym dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw⁴⁶.

Według J. Bocia wyłączenia z ochrony art. 47 Konstytucji przybierają postać dwóch grup uwarunkowań. W pierwszej z nich chodzi o wyłączenie bezwzględności ochrony z powodów ważnych publicznie, które jednak w polskim porządku prawnym nie są ani skatalogowane, ani wyodrębnione. Z punktu widzenia teoretycznego dotyczy to kwestii relacji między interesem publicznym i interesem prywatnym. Interes publiczny można tu widzieć jako narzędzie kształtowania sytuacji jednostki i określać go jako interes dający się potencjalnie odnieść do wielu niezindywidualizowanych adresatów traktowanych jako wspólny

⁴² L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 103, za: M. Wujczyk, *Prawo pracownika do ochrony prywatności*, WKP 2012 LEX.

⁴³ Wyrok TK z 23.02.2010 r., K 1/08, OTK-A Nr 2 poz. 14 z 2010, Dz.U. Nr 190 poz. 34 z 2010 r., wyrok TK z 29.06.2001 r. K 23/00, OTK ZU 2001, nr 5, poz. 124.

⁴⁴ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2010, s. 471.

⁴⁵ M. Wujczyk, *Prawo pracownika do ochrony prywatności*, WKP 2012 LEX; L. Garlicki, *Przesłanki ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności (na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego)*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 10 s. 18; wyrok TK z 19.05.1998 r., U. 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46.

⁴⁶ Wyrok TK z 23.02.2010 r., K 1/08, OTK-A 2010, nr 2, poz. 14, Dz.U. z 2010 r., nr 190, poz. 34, wyrok TK z 29.06.2001 r., K 23/00, OTK ZU 2001, nr 5, poz. 124.

podmiot. W drugiej grupie uwarunkowań chodzi o przyczyny wprowadzania takich stanów nadzwyczajnych, które w konsekwencji ograniczają także sferę życia prywatnego⁴⁷.

Trzeba zaznaczyć, że granice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności wyznacza zasada proporcjonalności oraz koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności. Stwierdzenie, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie, nakazuje rozważyć: czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków; czy regulacja ta jest niezbędna do ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona; czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela⁴⁸. Oznacza to między innymi, że ograniczenie prawa lub wolności może nastąpić tylko wtedy, gdy przemawia za tym inna norma, zasada lub wartość konstytucyjna, a stopień tego ograniczenia musi pozostać w odpowiedniej proporcji do rangi interesu, któremu ograniczenie to ma służyć⁴⁹. TK w swoim orzecznictwie konsekwentnie wskazuje, iż wszelkie regulacje określające kompetencje organów państwowych do ingerencji w sferę praw i wolności obywatelskich muszą być interpretowane zawężająco⁵⁰. W razie kolizji różnych zasad i wartości wybór taki nie może być jednak dowolny, lecz powinien podlegać kontroli za pomocą konstytucyjnie określonych środków ochrony praw i wolności⁵¹.

Reasumując, należy stwierdzić, że godność i prywatność są prawami przynależnymi każdej osobie, niezależnie od jej statusu majątkowego, intelektualnego czy społecznego. Praw tych nie można się zrzec, chociaż w kontekście prawa do prywatności możemy swobodnie regulować jego zakres. Potwierdza to Trybunał Konstytucyjny, który formułując pojęcie autonomii informacyjnej, wyraźnie wskazuje na bezpośredni wpływ każdej osoby na kształtowanie zakresu swojej prywatności. Inaczej rzecz ujmując, tylko od nas zależy, komu i jakie informacje o sobie przekazemy. Jeśli jesteśmy w tym zakresie bardzo swobodni, to w ogóle możemy uznać za dostępne wszelkie dane o nas. Ustawodawca daje przyzwolenie na tego rodzaju nasze działania. Tym niemniej zdecydowanie bardziej rygorystycznie podchodzi do działań w tym obszarze organów władzy publicznej. Ich ingerencja w prywatność osób fizycznych ogranicza się do sytuacji w których istnieje potrzeba ochrony innych, istotnych z punktu widzenia publicznego wartości.

⁴⁷ J. Boć, *Prawo do prywatności i jego ochrona w prawie konstytucyjnym*, [w:] G. Szpor (red.), *Przetwarzanie i ochrona danych osobowych*, Katowice 1998, s. 1.4-1.5.

⁴⁸ Wyrok TK z 29.06.2001 r., K 23/00, OTK ZU 2001, nr 5, poz. 124.

⁴⁹ A. Sakowicz, *Prawnokarne gwarancje prywatności...*, s. 102.

⁵⁰ Uchwała TK z 18.11.1992 r., W 7/92, OTK 1992, nr 2, poz. 34; uchwała TK z 16.01.1996 r., W 12/94, OTK 1996, nr 1, poz. 4.

⁵¹ Zdanie odrębne sędziego TK Z. Czeszejko-Sochackiego do wyroku TK z 24.06.1997 r., K 21/96 1997, nr 2, poz. 23.

Bibliografia

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2010.
- Baran K., *Zasada godności – jej poszanowanie i ochrona*, [w:] *Zarys systemu prawa pracy*, t. I: *Część ogólna prawa pracy*, LEX 2010.
- Boć J., *Prawo do prywatności i jego ochrona w prawie konstytucyjnym*, [w:] G. Szpor (red.), *Przetwarzanie i ochrona danych osobowych*, Katowice 1998.
- Braciak J., *Prawo do prywatności*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner, *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
- Chmaj M., *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008.
- Complak K., *Zasada ochrony godności człowieka normatywnym nakazem obowiązującym prawodawców i organy stosujące prawo*, [w:] *Wolności i prawa jednostki oraz ich gwarancje w praktyce*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 2006.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne Zarys wykładu*, Warszawa 2011.
- Garlicki L., *Przesłanki ograniczania konstytucyjnych praw i wolności (na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego)*, „Państwo i Prawo” 2001, nr 10.
- Górecki D. (red.), *Polskie Prawo Konstytucyjne*, Warszawa 2012.
- Jabłoński M., Wygoda K., *Dostęp do informacji i jej granice*, Warszawa 2002.
- Kociubiński P., *Przyrodzona godność człowieka jako źródło praw i wolności*, [w:] *Powojenne przekształcenia własnościowe w świetle konstytucji*, LEX 2013.
- Kuryłowicz M., *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Kraków 2001.
- Kurzyna-Chmiel D., *Godność człowieka źródłem definiowania oświaty*, [w:] *Oświata jako zadanie publiczne*, LEX 2013.
- Mączyński A., *Konstytucyjne prawa do godności i prawa do prywatności*, http://26konferencja.giodo.gov.pl/data/resources/MaczyńskiA_paper.pdf 16.04.2014 r.
- Mednis A., *Prawo do prywatności a interes publiczny*, Warszawa 2006.
- Młynarska-Sobaczewska A. [w:] W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, Warszawa 2009.
- Safjan M., *Prawo do ochrony życia prywatnego*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, Warszawa 1997.
- Safjan M., *Refleksje wokół konstytucyjnych uwarunkowań rozwoju ochrony dóbr osobistych*, KPP 2002, z. 1.
- Sakowicz A., *Prawnokarne gwarancje prywatności*, Kraków 2006.
- Sarnecki P. [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2003.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Syska M., *Zasada godności*, [w:] *Medyczne oświadczenia pro futuro na tle prawnoporównawczym*, LEX 2013.
- Szewczyk H., *Ochrona dóbr osobistych w zatrudnieniu*, Kraków 2007.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000.
- Wujczyk M., *Prawo pracownika do ochrony prywatności*, WKP 2012 LEX.
- Zawadzka Z., *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, LEX 2013.

Streszczenie: Ustawodawca uznaje godność osoby fizycznej za szczególną wartość związaną z istotą człowieczeństwa. Świadczy o tym przede wszystkim sposób, w jaki jest ona zagwarantowana w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Godność stanowi bowiem źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Natomiast prawo do prywatności wywodzone jest bezpośrednio z prawa do godności. Jest ono utożsamiane z władztwem osoby fizycznej nad dotyczącymi jej informacjami, niedającym się sprowadzić tylko do wyrażenia zgody na rozpowszechnianie tych informacji, ale obejmuje również szczególną ochronę informacji, które zazwyczaj nie są chronione przed dostępem innych ludzi. Zachowanie przez człowieka godności wymaga bowiem poszanowania jego sfery czysto osobistej (prywatnej), tak by nie był on narażony na konieczność „bycia z innymi” czy „dzielenia się z innymi” swoimi przeżyciami czy doznaniem i intymnym charakterze.

Słowa kluczowe: godność, prywatność, prawo do prywatności, autonomia informacyjna

DIGNITY AND PRIVACY OF INDIVIDUALS IN THE LIGHT OF THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND

Summary: In the eyes of a legislator, dignity of an individual is a special value associated with the essence of humanity. This is mainly presented by the way in which it is guaranteed by the Constitution of the Republic of Poland. This is because dignity is a source of freedom and rights of man and citizen. It is inviolable and must be respected and protected by public authorities. Whereas the right to privacy derives directly from the right to dignity. It is identified with an individual's sovereignty over information related to it, which cannot be reduced only to giving consent to information distribution, but also includes special protection of information which, typically, is not protected against other people's access. Man's dignity requires respecting his purely personal sphere (private) so that he is not exposed to the need for "being with others" or "sharing with others" his experiences or intimate situations.

Keywords: dignity, privacy, right to privacy, autonomy information